

Om lärosätens rätt att ansvara för utbildnings- utvärderingarna i ett nationellt kvalitetssystem

Bakgrund

SUHF:s ställningstagande

SUHF:s förbunds församling antog i oktober 2013 ett långsiktigt ställningstagande rörande framtida nationella kvalitetssystem för högre utbildning i Sverige. Ställningstagandet byggde på ett förslag från SUHF:s expertgrupp för kvalitetsfrågor. (Se bifogade särtryck)

Enligt ställningstagandet ska syftet med Sveriges nationella kvalitetssystem för högre utbildning vara att främja studenters lärande, med målet att de ska förvärva kunskaper, färdigheter och förhållningssätt som gör dem väl rustade för framtiden.

Det framtida nationella kvalitetssystemet för högre utbildning i Sverige bör vidare 1) bygga på ett starkt mått av *ägarskap och ansvarstagande* från lärosätenas sida, 2) vara både *kontrollerande* och *utvecklingsinriktat*, 3) underlätta *diversifiering* av det samlade utbildningsutbudet och 4) ha *internationell legitimitet*.

Framtida nationella kvalitetssystem för högre utbildning i Sverige bör enligt ställningstagandet därför ge möjligheten för lärosäten att erhålla rätten att inom ramen för lokala utvärderingssystem låta externa bedömare utvärdera kvaliteten i den egna utbildningen – en rätt som då helt eller delvis ersätter tillsynsmyndighetens utbildningsutvärderingar. Rätten ska kunna gälla alla utbildningscykler – grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Granskning av lärosätens utvärderingssystem bör utföras av UKÄ, vilket innebär att ett lärosäte erhåller/behåller rätten att ansvara för utbildningsutvärderingarna efter godkänd prövning av UKÄ.

Regeringens utredning

I april 2014 beslöt regeringen att tillsätta en utredning om hur kvalitetssäkringsarbetet kring svensk högre utbildning i framtiden ska organiseras. Utredare blev Harriet Wallberg. Hon utsågs sedermera även till universitetskansler. Enligt regeringens pressmeddelande ska utgångspunkterna vara följande:

- Systemet ska vara sammanhållet och innefatta både lärosätenas eget kvalitetssäkringsarbete och de granskningar som UKÄ gör.

- Systemet ska kontrollera att studenterna tillgodogör sig de kunskaper som utbildningen ska ge.
- Systemet ska också vara kvalitetsdrivande och ge lärosätena fortsatta incitament och vägledning att utveckla sina utbildningar.
- Utbildningens användbarhet och förberedelse för arbetslivet ska vara en viktig aspekt i granskningarna. I det arbetet bör företrädare för arbetslivet involveras tydligare.
- Studenterna ska få en tydligare roll.
- Principer för kvalitetssäkring på europeisk nivå ska beaktas.
- Beslut om examenstillstånd ska även fortsättningsvis vara en viktig komponent. Ett lärosäte som inte uppfyller kraven ska få examenstillståndet indraget.
- Systemet ska utgå från lärosätenas självständighet, ta hänsyn till profilering samt vara transparent och tydligt.

Uppdrag till SUHF:s expertgrupp för kvalitetsfrågor

SUHF:s styrelse gav den 5 juni expertgruppen i uppdrag att kartlägga och bedöma vilka beståndsdelar ett lokalt utvärderingssystem för högre utbildning bör innehålla för att klara en framtida prövning av UKÄ. Underlaget för det arbetet ska vara SUHF:s principiella ställningstagande, nya ESG (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area), fortlöpande kontakter med utredaren och goda exempel från svenska och utländska lärosäten. Resultatet av arbetet ska presenteras vid föbundsörsamlingens möte den 22 oktober 2014.

Expertgruppens förslag har utformats av en särskild arbetsgrupp bestående av Bengt-Ove Boström (ordf), Kristina Josefson, Sara Karlsson, Åsa Kettis, Fredrik Oldsjö och Erik Arroy.

Utgångspunkter och avgränsningar för expertgruppens förslag

SUHF

SUHF:s utgångspunkt är att Sveriges nationella kvalitetssystem för högre utbildning ska främja *studenters lärande*. Denna utgångspunkt, liksom de fyra principerna om *ägarskap och ansvarstagande, kontroll och utveckling, diversifiering* samt *internationell legitimitet* har varit vägledande för vårt arbete.

SUHF:s ställningstagande rörande möjligheten för lärosäten att erhålla rätten att ansvara för utbildningsutvärderingarna utgår från principen om ägarskap och ansvarstagande. Sådana lokalt initierade utvärderingar möjliggör diversifiering och nytänkande, såväl vad gäller kvalitetssystem som utbildningsutbud. Utvärderingarna ska vara både

kontrollerande och utvecklande, och en viktig utgångspunkt bör vara ESG. Därigenom skapas en grundförutsättning för den internationella legitimiteten. De bör vidare, i enlighet med SUHF:s ställningstagande, fokusera såväl direkta resultat som förutsättningar och processer som kan relateras till utbildningens resultat.

Utredningsuppdraget

De utgångspunkter regeringen meddelat för Harriet Wallbergs utredning står i god samklang med SUHF:s ställningstagande. När det gäller beslut om erhållande och indragning av examenstillstånd behövs ett förtydligande, som ges nedan.

ESG

Efter omfattande remissbehandling föreligger nu ett förslag till revision av ESG. Nya ESG kommer att antas 2015. Vi har i vårt arbete utgått från den föreslagna versionen av ESG. Vi bedömer att inga, i varje fall inga större, förändringar kommer att ske före antagandet.

Som tidigare består ESG av tre delar.

Del 1: Standards and guidelines for internal quality assurance

Del 2: Standards and guidelines for external quality assurance

Del 3: Standards and guidelines for quality assurance agencies

Del 1 rör lärosätenas åtagande, del 2 granskningsmyndighetens uppgift visavi lärosätena och del 3 kvalitetssäkringen av granskningsmyndighetens verksamhet. Vår bedömning är att ESG möjliggör nationella kvalitetssystem med olika design. Det är i själva verket en utgångspunkt för utformningen av ESG att detta ska vara möjligt.

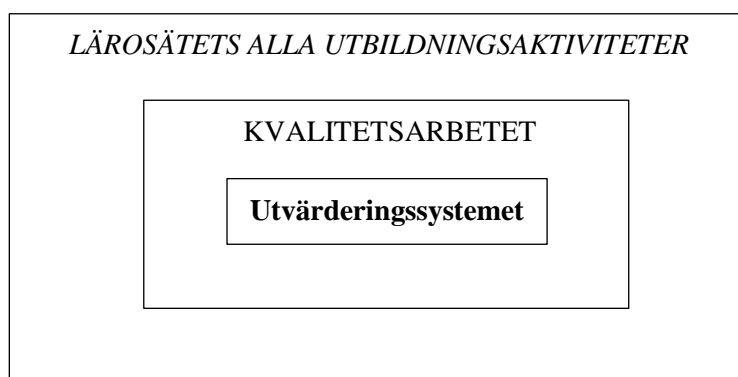
Vårt förslag innebär att del 1 av ESG i huvudsak knyts till de utbildningsutvärderingar som lärosätena genomför. Vi menar att detta är den mest utbildningsnära, resultatnära och kvalitetsdrivande modellen. UKÄ kan därmed i sin prövning av lärosätenas rätt att ansvara för utbildningsutvärderingarna bedöma hur lärosätena med sina utvärderingar säkrar att deras utbildningar uppfyller dessa delar av ESG.

Att sådana utvärderingar blir kvalitetsdrivande förstärks av det faktum att studenterna genom det lokala studentinflytandet får möjlighet att påverka såväl utformning som genomförande av ett sådant utvärderingssystem.

De lokala utvärderingssystemen utgör i SUHF:s förslag således den komponent i lärosätenas övergripande kvalitetspolicies (ESG 1.1) som UKÄ ska granska. Den prövning av förutsättningar som föregår inrättandet av nya utbildningar (ESG 1.2) har en nära relation till utbildningsutvärderingarna, och att den processen i tillämpliga delar följer utvärderingskriterierna kan granskas av UKÄ. Rutiner för antagning och utfärdande av examina (ESG 1.4) omfattas av UKÄ:s tillsynsuppgift, inte utvärderingsuppgiften, och här föreslår vi ingen förändring. ESG 1.8 ingår i vårt förslag genom att utvärderingsresultat och åtgärder ska dokumenteras av lärosätena, och därmed vara tillgängliga för allmänheten i enlighet med svensk offentlighetslagstiftning.

Utvärderingssystemet – en del av ett lärosätes totala kvalitetsarbete rörande utbildning

Det bör framhållas att det vid ett lärosäte ständigt bedrivs ett omfattande utvecklings- och uppföljningsarbete kring utbildningen. Utan det kvalitetsarbetet skulle lärosätet stå sig slätt när dess utbildningar ska utvärderas. Likväl behövs utvärderingarna för att avgöra om det kontinuerliga utvecklings- och uppföljningsarbetet har varit adekvat och tillräckligt. Dessutom ger de ett viktigt underlag för det fortsatta utvecklingsarbetet – ibland även för avvecklingsbeslut. Ett lärosätes utvärderingssystem utgör således en begränsad, men oundgänglig del av lärosätets kvalitetsarbete. Det är denna del av lärosätets kvalitetsarbete som SUHF anser att UKÄ ska utvärdera.

Autonomi och vägledning – en balansgång

Ett viktigt syfte med att lärosätena ska ansvara för utbildningsutvärderingar är att dessa ska kunna utformas på sätt som svarar mot lokala förutsättningar och behov. I det förslag som vi här lägger fram har vi därför varit noga med att inte begränsa den möjligheten på ett sätt som skulle försvåra önskad lokal anpassning.

En gemensam ram för de lokala utvärderingssystemen skulle minimalt kunna formuleras som att lärosätenas utvärderingar ska kontrollera att de faktiska studieresultaten motsvarar de förväntade studieresultaten och att de examineras på ett rättssäkert sätt - samt att utbildningen i övrigt svarar mot ESG. Vi tror dock att ytterligare vägledning av preciserande slag är önskvärd. Med beaktande av att lokal anpassning ska vara möjlig föreslår vi en sådan precisering här.

Expertgruppens förslag: Ramar för lärosätenas cykliska utbildningsutvärderingar med externa granskare

Utvärderingarnas innehåll

Lärosätenas utvärderingar ska kontrollera

- att utbildningarna når kraven i högskolelagen och i examensbeskrivningarna i de förordningar som ansluter till lagen, dvs. att de faktiska studieresultaten motsvarar de förväntade studieresultaten och att de examineras på ett rättssäkert sätt (ESG 1.3)
- att undervisningen fokuserar studenters/doktoranders lärande (ESG 1.3)
- att undervisningens innehåll och form vilar på vetenskaplig och/eller konstnärlig grund samt beprövad erfarenhet (ESG 1.3 och 1.9)
- att utbildningen är användbar för studenterna/doktoranderna och samhället (ESG 1.9)
- att verksamma i utbildningen har aktuell ämnesmässig och högskolepedagogisk/ämnesdidaktisk kompetens (ESG 1.5)
- att studenterna/doktoranderna har inflytande i planering, genomförande och uppföljning av utbildningen (ESG 1.3)
- att en för alla studenter/doktorander tillgänglig och ändamålsenlig studiemiljö föreligger (ESG 1.6 och 1.9)
- att kontinuerlig uppföljning och utveckling av utbildningen genomförs, bland annat med stöd av kursvärderingar och för doktoranderna även individuella studieplaner (ESG 1.7 och 1.9)

Former för genomförandet av utbildningsutvärderingar (ESG 1.8, 1.9 och 1.10)

- All utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå ska utvärderas minst var 6:e år.
- Utvärderingarna ska innefatta extern granskning genomförd av vetenskapligt/konstnärligt och pedagogiskt sakkunniga, studenter samt företrädare för annan relevant kompetens.
- Med beaktande av grundkravet att all utbildning ska utvärderas inom ramen för en sexårsperiod väljer lärosätet utvärderingsobjekt för varje utvärdering, till exempel vilka kurser, program, examina och/eller huvudområden/ forskarutbildningsämnen som ska ingå.

- Synpunkter på utbildningen från företrädare för arbetslivet och studenterna ska på lämpligt sätt inhämtas inom ramen för utvärderingen.
- Lärosätets studenter ska garanteras aktiv medverkan i planering, genomförande och uppföljning av utvärdering.
- Relevanta åtgärder ska vidtas på basis av utvärderingar. Lärosätet beslutar om utvecklingsåtgärder eller nedläggning i enlighet med sin arbetsordning.
- Utvärderingsresultat och åtgärder ska dokumenteras.

Erhållande av rätten att få ansvara för utbildningsutvärderingarna (ESG 1.10)

SUHF:s ställningstagande innebär att UKÄ ska pröva om ett lärosäte ska erhålla rätten att ansvara för utbildningsutvärderingarna, och att UKÄ sedan återkommande ska pröva om lärosätet ska få behålla den. UKÄ ska då pröva hur rätten att ansvara för utbildningsutvärderingarna har utövats.

Prövning av rätten att få ansvara för utbildningsutvärderingar baseras på lärosätets beskrivning av det system man avser att tillämpa om rätten erhålls. UKÄ:s prövning av det planerade systemet sker mot stipulerade krav (se *Ramar för lärosätenas cykliska utbildningsutvärderingar med externa granskare* ovan). UKÄ bedömer om systemet är tillräckligt och om lärosätet gjort troligt att planerna har goda förutsättningar att realiseras. En första omprövning sker efter att lärosätets utvärderingssystem har tillämpats i två år. Om denna prövning leder till godkänt resultat, sker nästa prövning efter sex år. Vid underkännande uppmanas lärosätet att åtgärda bristerna, varefter det underställs en ny prövning. Om bristerna kvarstår kan rätten att ansvara för utbildningsutvärderingar dras in.

Den cykliska omprövningen var sjätte år bör kompletteras med årliga dialoger med utgångspunkt i de utvärderingar som lärosätet genomfört. Genom dessa dialoger kan UKÄ fortlöpande försäkra sig om att lärosätets utvärderingssystem inklusive åtgärdsarbetet fungerar väl. Skulle dialogen tyda på att så inte är fallet kan UKÄ inleda en särskild granskning av utvärderingssystemet. Dialogerna kan även utgöra grund för ett arbete där UKÄ i dialoger och konferenser medverkar till att sprida goda exempel. Vid dialogerna ska även studenterna vid respektive lärosäte vara representerade. Dessutom bör den nationella studentorganisationen ha egna årliga dialoger med UKÄ för att ytterligare stärka och säkerställa studenternas inflytande inom systemets olika nivåer.

Skulle UKÄ i samband med prövningen av hur rätten att ansvara för utbildningsutvärderingarna utövats finna att enskilda utbildningar inte håller tillräcklig kvalitet kan ett sådant förhållande i förlängningen leda till att examensrätten i den enskilda utbildningen ifrågasätts och dras in – och även att rätten att ansvara för utbildningsutvärderingarna ifrågasätts och dras in.

Övrigt om relationen mellan lärosätena och UKÄ

SUHF:s långsiktiga ställningstagande innebär att relationerna mellan lärosätena och UKÄ förändras. Främst avser det 1) möjligheten för lärosäten att beviljas rätt att ansvara för utbildningsutvärderingarna inom det nationella kvalitetsystemet samt 2) UKÄ:s roll i samband med prövningen av lärosätenas utvärderingssystem. Det finns anledning att på ytterligare några punkter specificera hur relationerna kan komma att se ut givet att SUHF:s förslag förverkligas.

Tillsyn

UKÄ har en tillsynsfunktion där studenternas rättssäkerhet står i fokus. Delar av ESG återfinns i Sverige inom ramen för tillsynsfunktionen. Det gäller antagning, examination och utfärdande av examina (ESG 1.4) samt delvis kursvärdering (ESG 1.7, 1.9). Vi förutsätter att tillsynsfunktionen kvarstår oförändrad.

Erhållande av examensrätt

Vi förutsätter också att ingen förändring görs vad gäller beslut om att erhålla examenstillstånd. Den funktion UKÄ haft tidigare kvarstår i så fall oförändrad.

Indragning av examenstillstånd

Beslut om att dra in examenstillstånd berörs av SUHF:s ställningstagande på följande sätt:

Så länge ett lärosäte inte har rätten att ansvara för utbildningsutvärderingarna förutsätts att UKÄ genomför utbildningsutvärderingar av lärosätets utbildningar. Det får förutsättas att UKÄ då också har rätten att dra in examensrätten.

I de ovan nämnda årliga dialogerna med lärosäten som erhållit rätten att ansvara för utbildningsutvärderingarna ska särskilt uppmärksammas lärosätets åtgärder i samband med att någon del av utbildningsutbudet i genomförda utvärderingar visat sig ha bristande kvalitet.

Vidare kan UKÄ på förekommen anledning inleda en utvärdering av enskild utbildning. Finner UKÄ därvidlag att utbildningen är undermålig kan UKÄ ifrågasätta och dra in examensrätten.

UKÄ kan som ett resultat av en sådan process närmare granska hur lärosätet utövar sin rätt att ansvara för utbildningsutvärderingarna, inklusive åtgärdsarbetet. I förlängningen kan denna rätt ifrågasättas och dras in.